

'האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת' — בשני דברים חלוק דין המצורעת מדינו של המצורע — בפריעה ופרימה, ובאיסור תשמיש המטה, שרק הצרוע אסור בתשמיש ולא המצורעת (כדילפינן בכריתות ח: 'מחוק לאהלו' — ולא לאהלה. מובא בתוס' כאן בד"ה מה).

שני האיסורים הללו, המשותף להם שאינם נובעים מפני דין הטומאה של המצורע, אלא מפאת דין אבילות שיש עליו. נמצא לפי זה שהמצורעת נתמעטה מדיני אבילות. ובוה יש ליישב דברי רש"י (בגדה לז:): שהמצורעת יכולה לשלח קרבנותיה לבית המקדש. והלא מצורע אינו משלח קרבנותיו? אלא יש לומר שגם דין זה של מניעת שילוח קרבנות למצורע, אינו מפני טומאתו אלא מפני אבילותו. ולכן המצורעת אינה בכלל איסור זה. (זכר יצחק לג לד. וע"ע באגרות משה — קדשים טהרות סוף סי' ז במה שהעיר על כך).

והביאו, שכבר הרא"ש (בתוספותיו למועד-קטן טו) כתב סברא זו, שאיסור שילוח קרבנות למצורע, משום האבילות ולא משום הטומאה הוא. וע' בספר משנת ראשונים (חיבור מקיף על הלכות קדשים, סביב ה"ד החזקה, להרב ישראל בארי זצ"ל. ח"ב עמ' פב) שהאריך בשיטות הראשונים בענין זה.

'ככתבם וכלשונם'

'כשמשיעין אשה — מצניעין אותה לפי כבודה. כי דבר זה יש בין סוטה לשאר נשים. כדתנן 'כל הרוצה לראותה יבוא ויראה', אבל בשבועת ממון — לא תתבזה בקהל. ובמיתתה שנינו 'אין האשה נסקלת ערומה' 'האיש נתלה ואין האשה נתלית'. וכרבי ישמעאל שהיה עוסק בכבודן של נשים. וכדאמרין 'אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לבית דין' (תשובת הגאונים, כפי שהובאה בקיצור בספר התרומות לו,א)

'... ולענין אשה זו — אל תחושו לה ואל תרבו תדברו בזה, שלא ישאר לעז זה עליה ברוב דברים כי ידברו אויבים בשער לא יבושו הבוגדים ריקם. ואני מנעורי ועד עתה חס על בנות ישראל ומלמד זכותן. וכן היו משבחים עצמם גדולי התנאים. וכבר אמרו (בנדרים טו.) על רבי ישמעאל, בנות ישראל על ר' ישמעאל בכינה, ואני בדורי יכול לומר על עצמי כך, שהרי שם הנכתב בקדושה הוא נמחה על המים לשים שלום בין איש לאשתו. עושה שלום במרומיו יברך את עמו בשלום'. (מתוך תשב"ץ ח"ב קב)

פרק רביעי

'אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט... לא שותות ולא נוטלות כתובה' — אף על פי שהאשה רוצה לשתות כדי שלא להפסיד כתובתה או כדי לאכול בתרומה, או להיות מותרת לאותו שנסתרה עמו — לא התיר הקב"ה למחות שמו אלא כדי לשים שלום בין איש לאשתו, וזו שאסורה עליו — לא הותרה מחיקת המגילה. (תוס' הרא"ש)

על מקור הדין וטעמו, נחלקו רש"י והרמב"ם (בפרוש המשנה. וכן משמע מחיבורו, הל' סוטה ב,ח); רש"י כתב (עפ"י הספרי. וכ"ה בתוס' להלן כו רע"ב) שכל הפרשה מדברת באשה הראויה לקיימה, כי תשטה אשתו — בראויה לאישות. והרמב"ם כתב משום שאין האיש מנוקה מעוון, שהרי נשאה בעבירה.

א. נראה שדרשת הספרי נלמדת מצורת 'אשתו' — הראויה לו ביחוד. וכן מצינו רבות בדרו"ל, כגון 'תחת משאו' — משאוי שיכול לעמוד בו (ב"מ לב), כלומר 'משאו' משמע הראוי והמתאים לו כפי מה שהוא. וכן דרשו 'נעלו' — הראוי לו, פרט לגדול שאין יכול לילך (יבמות קג:); 'דישו' — הראוי לו (עתוס' ב"מ צ. רמב"ם מעילה ח,ב); 'על מצחו' — בראוי למצחו (ע' יומא ת.). וע"ע ע"ז יט. וברד"ה חפצו. וכן דרשו 'ולו תהיה לאשה' — אשה הראויה לו (כתובות כט:). וכן 'יידברו אליו' — דברים הראויים לו (מכות י:). ואפשר לפרש בזה הדרשה דלהלן (מג.) 'ולא חנכו' — פרט לגזלן, שאינו ראוי להנך בית זה [ורש"י שם פירש באופן אחר], דומיא דדרשה שלאחר מכן, 'ולא חללו' — פרט להרכבת איסור.

ב. בשער המלך (סוטה ב,ח) ביאר שאין מחלוקת בין רש"י והרמב"ם לדינא, וכל אחד מודה לטעם חברו, והוצרכו שני הטעמים, ע"ש. וע"ע: שו"ת נודע ביהודה אה"ע תנינא קנת; קרן אורה; הערות במסכת סוטה ד"ה אילנית). [וכתב בספר תרומת הכרי (לא,א) נפקא מינה בין הטעמים, באשה שקינא לה בעלה ונסתרה ושני עדים מעידים שנטמאה באותה סתירה ושנים אחרים מכחישים אותם; לטעם רש"י נראה שאינה שותה, שהרי לעולם תהא באיסור על בעלה, כי צריכים לחוש לעדים האוסרים. ולהרמב"ם, אף כי אסורה לו, הלא האיש מנוקה מעוון.]

ולא הבנתי, מה נפשך, אם ננקוט שהמים בודקים בתרי ותרי, יבררו המים אלו עדים דברו אמת ואלו עדי שקר, ולא תהא אסורה עלי לאחר בדיקת המים. ואם אין בכח המים לבדוק מאחר שהיו כאן עדי טומאה [ועוד, הלא לפי כל העדים אין כאן דין שתיה, שאלו מעידים שהיא טמאה ואלו מעידים שטהורה], לכל הדעות לא תשתה. (וע"ע בשו"ת אור שמח ג) שכתב בתוך דבריו להסתפק אם בתרי ותרי שותה את המים. ובשערי ישר (א,יח) צדד שבתרי ותרי לא עשה הכתוב ספק כודאי אלא אסורה מספק, ואין מועיל חזקה וברי דידה. ולא גילה דעתו ז"ל לענין שתיה. ואולם כבר נמצא בדברי בעל המאור (נדפס בסוף מסכת קדושין) שבתרי ותרי שותה. וכן צידד בתשב"ץ ח"א סו סד"ה ונשוב). ובספר חדושים ובאורים (לא:): כתב שלפי דעת האומרים תרי ותרי ספקא דאורייתא לא היתה שותה, כיון שנידון הדבר כספק שמא יש לה עדים שראוה ואין המים בודקים. ומש"כ הראשונים ששותה, היינו לפי מאי דקיימא לן תרי ותרי ספקא דרבנן].

מבואר מדברי המשנה שאף נשים האסורות על בעליהן, אם זנו תחתם — מפסידות כתובתן. וכבר תמהו מכאן אחרונים (חלקת יואב — קבא דקושייתא צה; מנחת שלמה תנינא קכט,ב) על מה שכתב בעל ההפלאה שאשה שהבעל נתחייב לגרשה, כגון אשת כהן שנאנסה או שנעשה הבעל מוכה שחין או פצוע דכה, אינה מפסדת כתובה על ידי זנות.

ויש מי שצדד לומר שכאן שונה, לפי שהיה כבר איסור בשעה שנשאה, וכיון שידע באיסור ולא הקפיד, אם נוסף בה איסור אחר משום הזנות, מפסדת, ואעפ"י שאין איסור חל על איסור, סוף סוף יש כאן איסור נוסף. (ע' מנחת שלמה שם. ונקט שם לעיקר דלא כהפלאה, כי הזנות מפקעת ממנה דין כתובה מעיקרא, כי לא נתחייב כתובה לאשה שמונה תחתיו, ולא רק משום האיסור שבדבר. וע"ע אבי עזרי (תליתאה) — אישות יא,יא; שיעורי ר' שמואל — יבמות לח: אות תנו; הערות במסכת סוטה להלן ד"ה לא שותות).

דף כד

באורים והערות בפשט

'מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה. דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן' — הגם שאיסור מעוברת ומינקת חבירו אינו אלא מדרבנן, סוף סוף אינו ראוי לקיימה, וגם איננו מנוקה מעוון, ולכן אינה שותה לדעת רבי מאיר. (והעירו משיטת ר"מ במקום אחר (סוכה כג) שדבר שאינו ראוי מדרבנן, אינו נחשב 'אינו ראוי'. וישבו הדבר בפנים שונות — ע' מהר"ץ חיות ומלא הרועים כאן ובכלליו; שו"ת כוכב מעקב יג; שו"ת דובב משרים ח"ג יג; חדושי רבי עזריאל — כתובות כט. עוד בענין 'אינו ראוי' מדרבנן — ע' במובא בפסחים עח: סוכה כג).

וחכמים סוברים, הואיל ולא נאסרה אלא באיסור זמני [ודלא כרבי מאיר שהולך לשיטתו שאם נשא מעוברת חברו לא יחזיר עולמית, וכדלהלן], לכך נחשבת 'ראויה לו' כי ראויה היא לאחר זמן. ולפי טעם 'אינו מנוקה מעוון' (ואפילו בעוון מדרבנן אין המים בודקין, כמו שפסק הרמב"ם הל' סוטה ב,ח) יש לומר, כיון שאין הביאה בעצמותה אסורה, אלא מפני סכנת הולד, אין זה מונע את בדיקת המים. (משנה למלך שם. ובשו"ת באר יצחק הוכיח מכאן שאיסור מעוברת חבירו קל משאר איסורין דרבנן — ויש לדחות, שלא משום קולא נגעו בה, אלא כיון שאינו איסור ביאה עצמי רק מחמת הולד, לכך שותה. אחיעזר ח"ג טז. ולרבי מאיר, כיון שלשיטתו נאסרה עליו עולמית, הרי עשאוהו חכמים כאיסור-ביאה עצמי מדרבנן. עפ"י הנצי"ב; אמת ליעקב — להלן כת. שעורי ר' שמואל — יבמות לו: ע"ש. ובדרך אחרת — ע' בשו"ת אור שמח ו).

'ומתניתין מגי רבי יונתן היא... — הגם שרבי יונתן מיעט ארוסה ושומרת יבם משני מקראות, והמשנה לא מיעטתן אלא מתחת אישה, מכל מקום במסקנת הדין שוים תנא דידן כרבי יונתן. ועוד יש לומר שהתנא לא רצה להאריך והסמיך שתיהן על אותו פסוק. (תוס' רא"ש ותוס' שני, ועוד.

ומצינו רבות כיוצא בהתנא קיצר בדרשה או הביא הדרש הפשוט. ע' סנהדרין נד: 'נפקא ליה מכל שוכב... וברש"י; וע"ש מג. שמפרש רב פפא את הלימוד שנקטה הברייתא באילו לא נאמר' ע"ש. וכן שם עג. 'אין ה"נ ואלא ניתן... ובהגהות הרב נאמ"ן שליט"א שבספר 'כסא רחמים'. וכן יש להלן מה. דרש רבי יהודה בברייתא מ'בשדה' פרט לטמון, ובארו בגמרא שעיקר לימודו מ'כי תקצר... / 'בשדה' בא לדרשה אחרת.

וע"ע: רש"י זבחים נז: תוס' פסחים פג סע"ב; יומא מט: סד"ה שאני; סוכה כד: ד"ה בכתיבה וד"ה תלמוד; ריטב"א שם כט: תוס' ר"ה ה: ד"ה שלמי; מו"ק ח. ד"ה נפקא; ריטב"א שם ג. ד"ה מנין; תוס' להלן לג. ד"ה אתיא; יבמות סח. ד"ה אי, ובתורא"ש (ע"ש כמה דוגמאות, ועע"ש במה שחילק); תוס' גטין כא: ד"ה ת"ל; תוס' ב"ק עז: סד"ה זה; ב"מ קטו: ד"ה אבל; סנהדרין לד: ד"ה כדכתיב; ריטב"א מכות ה: תוס' מנחות מד: ד"ה מנחתם (ע"ש דוגמאות רבות. וכן הביאו מן הסוגיא שם שדרשו מן המקרא ובאמת מקור הדין מסברא ולא מדרשא, אלא שבגמרא נוקט דרשה הרהוטה); שם עב. ד"ה מנין; חולין עד. ד"ה תרי; ר"ן חולין קיג (מב. בדפי הרי"ף ד"ה רב מרי); תוס' בכורות יד: ד"ה טוב; מעילה ח: ד"ה אלא.

וע"ע כסף משנה — פסוה"מ ב,ב; רש"ש שבועות ז. על תד"ה איתא; שפת אמת — תגיגה י על רד"ה מעילה; חו"א או"ח קכד לדף כג,ב; משך חכמה — אמור כב,ה).

(ע"ב) '...כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה' — צריך באור לפי זה מה מעליותא יש לרבי יאשיה לשומרת יבם על ארוסה, משום דלא מיחסרא מסירה לחופה,